

KERÉNYI-NAGY VIKTOR *muzeológus, okl. kertészmérnök, tanár*
„NEM KELL ÉRTENED A BORHOZ,
CSAK CSACSOGJ RÓLA!”

IA címben jelzett idézet forrása a minap egy Facebookon megjelent álláshirdetés, amely talán alapjaiban ragadja meg kirakatvilágunk lényegét, a nihil és a közöny kerékvályújába ragadt embert. Pedig a szőlő és a belőle előállított ital kultúrája sokkal mélyebben gyökerezik bennünk.

IA szőlő- és borkultúra zsidó-keresztény gyökerű műveltségünk egyik alapja, a muzulmán és egyéb vallású országokban nincs ennyire kiemelt helyen kezelve, az oktatásban gyakran a gyümölcsstermesztés része a szőlő is. Jól ismert történet, hogy az özönvizet túlélő Noé az Ararát-hegyen „pedig földművelő kezd lenni, és szőlőt ültete. És ivék a borból, s megrészegedék, és meztelenen vala sátra közepén.”¹ Khám meglátva apja bódult állapotát, testvéreinek hírül vitte, akik azonban háttal bemenve felöltöztették a részeg Noét, aki kijózanodva megátkozta Khámot, hogy legyen Sém és Jafet szolgája. Érdekes vonatkozás, hogy Khám unokája Nimród,² e név jól ismert a magyar eredetmitológiából, de a bibliai név személye viták tárgyát képezi. Jézus Krisztus első csodatétele a kánai menyegzőn történt,³ ahol a kifogyott bor pótlására a mosakodásra szánt vizet változtatta borrá, de kiemelendő az Utolsó vacsora⁴ is, ahol „a pohárt is vette, minekutána vacsorált volna, ezt mondván: E pohár amaz új testamentom az én vérem által; ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre”, s ezt a hagyományt őrzi a kereszténység a szentmise alatti áldozáskor vagy az istentiszteleten úrvacsorakor.

IA szakrális vonatkozáson túl a bor évszázadokig, függetlenül társadalmi rangjuktól és helyzetüktől, az emberek szinte kizárólagosan iható folyadék volt, hiszen a vizek fertőzők és szennyezettek voltak.⁵ Épített, tájképi örökségünkhöz szervesen kapcsolódnak az Európa számos területén található, hagyományosan kelta művelésből eredeztetett, teraszosított domboldalak, hazánkhoz talán legközelebb az UNESCO

*az emberek szinte
kizárólagosan iható
folyadék volt,
hiszen
a vizek fertőzők
és szennyezettek
voltak*

[1] Mózes első könyve 9. feje.

[2] Mózes első könyve 10. feje.

[3] János evangéliuma 2. feje.

[4] Máté evangéliuma 26. feje., Márk evangéliuma 14. feje., Lukács evangéliuma 22. feje., János evangéliuma 13. feje., Pál apostol levele a korinthusiakhoz 11. feje.

[5] Remete Farkas L.: *Magyaros és tájjellegű házi erjesztett italok Kárpát-medencei magyaros konyha...* sorozat (IX. kötet) – Magyar Elektronikus Könyvtár, 2016.

világörökségi védelmet élvező Dürnstein mellett látható egy ilyen.

¶ A hit- és mindennapi élet részét jelentő szőlő- és borkultúra hazai eredményeit felismerő államférfiak feladatuknak érezték, hogy Európát megismertessék a magyar értékekkel. Gróf Széchenyi István kezdeményezése nyomán 1857-ben rendezték meg az első Magyar Általános Mezőgazdasági Kiállítást, amelyen borverseny is volt 2001 bortétellel; az első díjat a tolsvai aszúbor nyerte.⁶ Az első magyar érintettségű nemzetközi kiállítás, ahol borászati vonatkozások is megjelentek, 1862-ben Londonban volt.⁷ Igazi sikert, a tokaji bor világlétsőségét és a magyar borok sokféleségét az 1863-as hamburgi kiállítás⁸ hozta meg, de Magyarország önállóan csak a kiegyezést követően, az 1867-es Párizsi Világkiállításon⁹ szerepelhetett, ahol tokaji és somlói bor került bemutatásra. 1867 és 1909 között Magyarország területén 53 nagyobb vidéki kiállítást rendeztek, amelyek közül említésre méltók a Szegeden, Pécsen, Szombathelyen, Kecskeméten, Kolozsvárott, Aradon, Temesvárott, Nagyváradon és Pozsonyban tartott kiállítások.¹⁰ Kiválóan szerepeltek boraink a bécsi (1873), a londoni (1874) és a párizsi (1879) kiállításokon, ahol magyar borászok nyertek aranyérmeket. Az 1897. évi brüsszeli nemzetközi kiállításon az Országos Központi Mintapince kiállított borainak legnagyobb része kitüntetésben részesült, az 1900. évi párizsi kiállításon pedig 130 magyar kiállító csaknem 800 fajta borral szerepelt.

Magyarország önálló államként csak a kiegyezést követően, az 1867-es Párizsi Világkiállításon szerepelt, ahol tokaji és somlói bor került bemutatásra

az 1900. évi párizsi kiállításon pedig 130 magyar kiállító csaknem 800 fajta borral szerepelt

¶ Az első hazai állandó borászati kiállítás megnyitására egészen 1885-ig kellett várni, ezt Budapesten rendezték meg az Országos Általános Kiállításon, itt a borászati anyagot már nem kereskedelmi, hanem tudományos szempontok alapján rendezték el: Magyarország bortertermését és a filoxeravész előtti állapotát mutatták be. Az 1893-tól évente megrendezett kerétszeti kiállításokon borászati anyag is rendszeresen szerepelt.¹¹ Az ezredéves ünneppsorozatot követően nyílt meg a Városligetben a Magyar Királyi Mezőgazdasági Múzeum, amelyben helyet kapott a szőlészet és borászat is. A kiállítás jelentőségét mutatja, hogy felvetődött a tárgyak elhelyezése az épülő Országházon belül, később az Iparcsarnok neve is felmerült, és csak végső ötlet volt a nagy népszerűségnek

[6] Kollega Tarsoly I. (főszerk.): *Magyarország a XX. században* – IV. kötet, *Tudomány 1. Műszaki és természettudományok.* – Babits Kiadó, Szekszárd 1999, 667.

[7] Kecskés S. (szerk.): *Az országos mezőgazdasági kiállítások és vásárok története 1881–1990.* (tanulmánygyűjtemény) Magyar Mezőgazdasági Múzeum Agroinform Kiadóház, Budapest 1996, 27.

[8] Kollega Tarsoly, 667.

[9] Kecskés, 28.

[10] Kecskés, 12.

[11] Kollega Tarsoly, 667.

örvendő, közadakozásból és állami támogatásból újra felépülő Történelmi Épületegyüttes (mai néven Vajdahunyadvár) ez irányú felhasználása 1897-ben.¹² 1899-ben Szegeden, az I. Országos Mezőgazdasági Kiállítással egy időben megtartották az első borászati kongresszust.¹³

[12] Köztelek Köz- és Mezőgazdasági Lap, 1897, 103–104. sz. 1808–1809.

[13] Kollega Tarsoly, 667.

¶ A jelenlegi borászati kiállítások általában történeti jellegűek.

nehezen magyarázható módon említésre sem kerül a grúz vonal, noha sok nyelv e nép ghvino szavát vette át a bor megjelölésére

a történetiségből szintén elmarad a bor útja Mezopotámián, Egyiptomon és Görögországon keresztül a Római Birodalomba

Nehezen magyarázható módon említésre sem kerül a grúz vonal, noha sok nyelv e nép ghvino szavát vette át a bor megjelölésére; a borászati tárgyak között nem szerepel sem rekonstruálva, sem importálva a mai napig használt kvevri (szőlőlé erjesztésére használt, méhviasszal letapasztott agyagedény, amelyet a maraniben, egy kis épületben ástak el). A történetiségből szintén elmarad a bor útja Mezopotámián, Egyiptomon és Görögországon keresztül a Római Birodalomba. A kiállítások elindulnak a Kárpát-medencei rómaiaktól és keltáktól, amit általában egy-egy térkép illusztrál, majd néhány amfora után lezárva évszázadokat ugranak a 17. század végére, a 18. század elejére, ahonnan egyre részletesebben ismertetik a szőlészetet és borászatot. Érthető, hiszen a múzeumok is pontosan ilyen arányban és részletességgel őriznek tárgyat. Felkerül a polcra pár metszőbalta, metszőkés és metszőolló, látványdömpingként egy sor prés és hordó, üveg- és pohárgyűjtemény. Egy Magyarország-térkép a 85 ezer hektárnyi összterületű 22 borvidékről. Jegyezzük meg a számot: 22 (!), míg a hatszor nagyobb franciáknál 17, a bő ötször nagyobb spanyoloknál 15 (csak Kasztília és La Mancha borvidék 600 ezer hektárja adja Európa borainak 17 százalékát), valamint a háromszor nagyobb olaszoknál 20 borvidék van, és elhagyva az Öreg Hölgyet, bele se gondoljunk Kína, Argentína, Kalifornia vagy Ausztrália országnyi szőlőültetvényeibe vagy borászataiba.

¶ A kiállítások általában az év borászati ismertetésével zárulnak, s persze nem maradhat el egy hungarikumpolc sem. És pont. Évtizedekre statikus állandóságot sikerült létrehozni, szakmailag jórészt kikezdetetlen. Bejön a látogató, és végigsétál, a gyerek felkiált az amforát látva, hogy ilyen van az akváriumában a harcsájának, vagy fel akar mászni a présre vagy a hordóra. De mit tudott meg a szőlészetéről vagy a borászatról? Azt, hogy szép és bonyolult. Ez alapján vajon felnőve hányan

évtizedekre statikus állandóságot sikerült létrehozni, szakmailag jórészt kikezdetetlen

mondják azt, hogy a „múzeumban látva a kiállítást határoz-
tam el, hogy az egész életem a szőlészet és a borászat műve-
lésére szánom”?

¶ Egy jó (borászati) kiállítás olyan, mint a pókháló. A feszítő és tar-
tó szálak Európa sarkaira kiszögezve elhelyezik a témát, míg
a keresztszálak koncentrikus körei ráközelítenek a régióra.

*kellenének időszaki
kiállítások,
amelyekben
a kronológia
béklyóját levette
tematikus
csoportok
kerülnének
bemutatásra,
ahol el lehetne
magyarázni
a szakma lényegét*

¶ Persze kell állandóság, és kell történetiség. De kellenének idő-
szaki kiállítások, amelyekben a kronológia béklyóját levette
tematikus csoportok kerülnének bemutatásra, ahol el lehet-
ne magyarázni a szakma lényegét, miért kell metszeni, a mű-
velésmódnak mi a jelentőségük, a szőlőszem hogyan lesz
borcseppé, hogy mikroszkópban megvizsgálhassák azt az er-
jesztő és élesztő világot, amitől a szőlőlé borrá nemesedik.
Metszési és oltási gyakorlatokat tarthatnának, hiszen az in-
teraktivitás egy borászati kiállításban nem hinném, hogy egy
bicikli vagy egy autó behelyezése lenne. A múzeumi kiállítá-
sok fontos feladata volna a külföldi tudományos és gyakorlati
eredmények bemutatása, ahova a szakemberek tanulni, ma-
gukat képezni jönnek, ahol szakmai tapasztalataikat oszthat-
ják meg, akár archiválhatják, muzealizálhatják is azt.

*igazából
az átlagember
számára nem
megfogalmazható,
hogy mitől jó
és mitől magyar
a magyar bor*

¶ Egyetlen kiállításban sem érhető nyomon a multidiszciplina-
ritásra való törekvés. Nemzeti identitásunkat kívánjuk rész-
ben a borászatban megélni, ez legfeljebb a tokaji aszú be-
mutatásában jelenik meg. Az Európai Unió eredetvédelmi
szabálya alapján rendeződött egy fokig a fajta és névhaszná-
lata, de igazából az átlagember számára nem megfogalmaz-
ható, hogy mitől jó és mitől magyar a magyar bor. A bor ma-
gyar kultúrtörténeti vonatkozása nincs a köztudatban, még
Lorántffy Zsuzsanna története is csak az elhivatottak körében
ismert. Fel tudjuk sorolni a valódi magyar szőlőfajtákat? Meg
tudjuk értetni a külfölddel a tokaji aszú jelentőségét és egye-
diségét? Az a kérdés pedig igen távolra visz, hogy szükséges-e
22 részre osztani a borvidékeinket? Pedig a szőlészet és bo-
rászat komplex értelmezése – a magyar heraldikától, iroda-
lomtól a történelmi vonatkozásokon át a védelemre érdemes
tájképig és a természetvédelemig – erősítené valóban a nem-
zettudatot. Hiányzik a szőlőültetvényeink egyéb produkta-
mainak ismertetése, mint például a levendulások termékei,

*szükséges-e
22 részre osztani
a borvidékeinket?*

A szerző jóvoltából

a kiállításoknak választ kellene adniuk az olyan kérdésekre, mint a természet- és környezetvédelem, a növényvédelem, a talaj- és vízhasználat a szőlőültetvényeken

jó példa van az országban: a teljes Nagy-Somlói Hegyközség 2023-tól átáll az ökológiai természetésre

a dédszülőkötől, nagyszülőkötől hátramaradt kacatok (amelyek közt ritkán kimagasló muzeális értékű tárgy is előfordul) kirakódása a borházba a pincelejáróhoz még nem kiállítás, és ettől a pincészet nem lesz múzeum má...

a szőlőmag őrlemény és -olaj, a szőlőlekvárok, a borban eltett gyümölcsök vagy a törkölypálinka méltó bemutatása. A fenntartható fejlődés és a globális klímaváltozás igenis lépésre kellene hogy készítse a múzeumokat. A kiállításoknak választ kellene adniuk az olyan kérdésekre, mint a természet- és környezetvédelem, a növényvédelem, a talaj- és vízhasználat a szőlőültetvényeken. Szembe kéne állítani a múlt (egyben a jelen) hagyományos szőlészeti és borászati tevékenységét a jelenben kezdődő, de jövőbe mutató, a környezettel és a természettel harmóniába kerülő termeléssel. Hiszen jó példa van az országban: a teljes Nagy-Somlói Hegyközség 2023-tól átáll az ökológiai természetésre.¹⁴ A múzeumok kiaknázatlan kincse a szakmaközi szervezetté válás: összekötő kapocs az államigazgatás és a szakemberek, valamint a szakma tanulói között. A kiállításoknak a közép- és felsőfokú oktatásban, valamint a gazdák továbbképzésében szerepet kellene vállalniuk. Ha komplex folyamatokat ismertetünk meg a látogatókkal, a szakmát tanulókkal és szakemberekkel, a jó gazda szemlélet alakul ki bennük. Ha a cél elsősorban nem a hektáronként megfelelő tonna/termés elérése, hanem a talaj, a víz, a levegő, az élővilág és a tájkép együttes bemutatása, megismertetése, amiből okulva a gazda fejleszt, a látogató pedig fenntartható fejlődési terminológia szerint természetett bort vásárol, a vissza nem váltható üveget szelektíven dobja el – már elérte a kiállítás a célját. S talán érdemes megjegyezni, hogy a dédszülőkötől, nagyszülőkötől hátramaradt kacatok (amelyek közt ritkán kimagasló muzeális értékű tárgy is előfordul) kirakódása a borházba a pincelejáróhoz még nem kiállítás, és ettől a pincészet nem lesz múzeum má...

¶ Eretnek gondolatnak tűnhetnek ezek, de fellapozva a szakirodalmat, rádöbbenünk, hogy a kiállítások nem a múlt bemutatására jöttek létre. Darányi Ignác földművelésügyi miniszter a Magyar Mezőgazdasági Múzeum megnyitásakor ezt pontosan megfogalmazta: „Nem tagadom, uraim, hogy ez a múzeum még sok irányban kiegészítésre szorul és a törvényhozás áldozatkészségét tovább is igényelni fogja; de én azt tartom, hogy korunkban ezen mezőgazdasági múzeumnak nem is szabad befejezett művet képeznie, annak a haladó idővel fejlődnie

[14] agroinform.hu/kerteszet-szoleszet/a-teljes-nagy-somloi-borvidek-atall-az-okotermesztésre-39599-001.

és haladnia kell, annak a mezőgazdaság vívmányait is mindenkor képviselnie kell és fel kell mutatnia.”¹⁵ Erre a gondolatra szépen felépül Balás Árpád első igazgató gondolata: „...hivatása a magyar mezőgazdaság jelentőségét, gazdagságát, eszközeit és részben eredményeit is egybegyűjtve feltüntetni nemcsak a szorosabb értelemben vett szakkörök, hanem a nem mezőgazdasággal foglalkozók legszélesebb körei részére is és a fővárosba látogató idegeneknek is mezőgazdaságunk állapotáról lehető hű képet nyújtani.”¹⁶ Újszerű gondolatnak akarjuk hinni a multidiszciplinaritásra való törekvést, holott ez is megjelent már Balásnál: „A muzeum célja ugyan első sorban az, hogy gyűjteménytárgyai bemutatása és tanulságos összeállítása által okulásra alkalmat és a mezőgazdaság és az azt támogató ismeretszakták köréből feltűntethető tárgyak szemléltetése által a mezőgazdaságról tájékoztatást szolgáltatasson — de csupán ezzel a muzeum rendeltetése még nem ér véget.”¹⁷ És hogy egy jó kiállítás hogyan is épüljön föl, szintén megválaszolta az igazgató: „A laikus közönségnek tehát e részben más nyeri meg a tetszését, mint a komoly tanulmányokat kereső, igényesebb látogatóknak. E két érdeket – mert mindkettőnek meg van a maga jogosultsága – minden irányban ki kell elégíteni, valamely tudományos célú muzeum legnehezebb feladatai közé sorozható, de ma már el van fogadva azon nézet, hogy ilyen műintézmény sem tarthatja méltóságán aluli dolognak, hogy a tudás terjedését népszerű eszközökkel elősegítse és mulattatva vagy gyönyörködtetve oktasson.”¹⁸

már el van fogadva azon nézet, hogy ilyen műintézmény sem tarthatja méltóságán aluli dolognak, hogy a tudás terjedését népszerű eszközökkel elősegítse és mulattatva vagy gyönyörködtetve oktasson

¶ A külföldi tudományos eredmények hazai megismertetését mint múzeumi feladatot már Paikert Alajos igazgató is megfogalmazta:¹⁹ „Ezen muzeum tehát első sorban a hazai mezőgazdaságot tartja szem előtt, de mindenütt, a hol szükséges, összehasonlítás kedvéért a velünk rokon viszonyok között termelő külföldön elért eredményeket is párhuzamba állítja. A muzeum ezen célját és hivatását gyűjteménytárgyainak állandó bemutatásával és kiegészítésével, időleges kiállítások rendezésével, előadások és esetleg gépbemutatók tartásával, a belföldön és külföldön végzett szakszerű tanulmányokkal, tudományos és gyakorlati kiadványokkal, más, rokonirányú intézetekkel való csereviszonyával igyekszik elérni.”

[15] Köztelek Köz- és Mezőgazdasági Lap, 1897, 74. sz., 1283.

[16] Köztelek Köz- és Mezőgazdasági Lap, 1897, 103–104. sz., 1806.

[17] Uo. 1810.

[18] Uo.

[19] Paikert A.: A Magyar Királyi Mezőgazdasági Múzeum ismertetője. – A m. kir. földművelésügyi miniszter kiadványai, 1907, 8. sz. 6.

